

Ильясова Б.К., г.ғ.м., оқытушы
1.2 Атқа міну мәдениетінің генезисі

Жоспар:

1. Ерте темір тайпаларының этносоаяси және әлеуметтік тарихы.Сақтар
2. Ғұн тайпаларының шығу тегі мен этникалық тарихымәселесі
3. Үйсіндердің этносоаяси бірлестіктері
4. Қаңлылардың шығу тегі және этностық тарихы

Әдістемелік нұсқау: Тақырыпқа дайындық барысында студенттер ерте темір дәуірі Еуразия көшпелі халықтарының тарихындағы түбегейлі өзгерістер кезеңі болғанын түсінуі қажет. Атқа мінудің пайда болуы және салт атты мәдениеттің дамуы жай ғана техникалық жаңалық емес, әскери өнерді, шаруашылықты, әлеуметтік құрылымды және дала халықтарының мәдени дамуын түбегейлі өзгерткен шынайы революция болды. Бұл өзгерістер әскери өнерге, шаруашылыққа, әлеуметтік құрылым мен далалық халықтардың мәдени дамуына зор ықпал етті.

Ең алдымен, сақтардың рөліне назар аудару қажет. Олар тек жауынгер ғана емес, сонымен бірге бай материалдық және рухани мәдениеттің жасаушылары болды. Сақтардың этносоаяси ұйымы әскери одақтар мен тұрақты әлеуметтік құрылымдардың үйлесімін көрсетеді. Осы дәуірдің символы— Есік қорғанынан табылған «Алтын адам». Ол көшпелі өркениеттің билік, киелілік және эстетика идеясын бейнелейді.

Сақтардың мәдени мұрасының маңызды элементі — «аң стилі». Бұл стиль көшпенділердің дүниетанымын, адамның табиғат және рухтар әлемімен байланысын көркем бейнелер арқылы көрсетті.

Хунну (ғұндар) тақырыбы ерекше назарды талап етеді. Олардың шығу тегі мен этникалық тарихы қазіргі тарихнамада әлі де талқылау нысаны болып отыр. Әртүрлі ғылыми мектептер олардың этногенезін түркі немесе моңғол тамырларымен байланыстырып, түрліше түсіндіреді. Студенттер осындай пікір алуандығы көне тарих үшін заңды құбылыс екенін және бұл археологиялық әрі жазба деректер негізінде өткенді қайта құрудың күрделілігін көрсететінін ұғынуы тиіс.

Сондай-ақ, Үйсін мен Қаңлы мемлекеттерімен байланысты мәселелерді қарастыру маңызды. Олар Орталық Азияның этносаяси тарихында маңызды рөл атқарған. Олардың шаруашылығы, әскери ұйымы және дипломатиялық байланыстарын зерттеу Жетісу мен Сырдария өңірлерінің көшпелі және отырықшы дәстүрлер тоғысқан аймақ ретінде маңызын ашуға мүмкіндік береді. Бұл өңірлерде кейінгі көшпелі империялардың бастамасы болған ерте мемлекеттік құрылымдар қалыптаса бастады.

Атқа міну мәдениетінің генезисін зерттеу студенттерге жылқыны қолға үйрету ұлы көшпелі өркениеттер мен империялардың қалыптасуына негіз болғанын, қазақ даласының әлем тарихындағы ерекше орнын айқындағанын және бұл дәстүрлер халықтың этномәдени болмысында көрініс тапқанын көрсетуі тиіс.